

تحلیل و بررسی مهم‌ترین پیامدهای قیام خونین ۲۴ حوت ۱۳۵۷ هرات

نامزد پوهنپار جلیل احمد مرشد

دپارنمنت تاریخ پوهنځی تعلیم و تربیه پوهنتون غور

sabzawary23@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-4067-2028>

نویسنده

نشانی برقی

نشانی ارکاید

پوهاند عبدالرحیم رحمانی

دپارنمنت تاریخ، پوهنځی علوم اجتماعي، پوهنتون، کابل

Abdulrahimrahmani515@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-5068-3062>

نویسنده

نشانی برقی

نشانی ارکاید

چکیده

قیام ۲۴ حوت ۱۳۵۷ هـ ش هرات، یک قیام مردمی و نظامی شش‌روزه علیه رژیم کمونیستی افغانستان بود که نقطه‌ای عاطفی در تاریخ جهاد و مقاومت محسوب می‌شود. مسأله‌ای اصلی این تحقیق تحلیل پیامدهای گسترده‌ی این قیام است. اهمیت آن در تبیین نقش این رویداد در فروپاشی مشروعیت رژیم، تشدید بحران سیاسی و زمینه‌سازی برای مداخله‌ی شوروی و سپس حمایت غرب از مجاهدین افغانستان می‌باشد. هدف از این تحقیق، استخراج درس‌های از این واقعه برای درک تحولات معاصر افغانستان است. روش این تحقیق کیفی از نوع تاریخی-تحلیلی و مبتنی بر منابع کتاب‌خانه‌ای و گزارش‌های شاهدان عینی می‌باشد. یافته‌ها نشان می‌دهد این قیام باعث ایجاد اختلاف میان تره‌کی و امین، کودتا علیه یک‌دیگر، تصفیه‌های درون‌حزبی و ارتشی، جذب اجباری جوانان در حزب، قطع روابط کابل با ایران و پاکستان، الگو شدن این قیام برای قیام‌های زنجیره‌ای (چنداول، بالاحصار ریش‌خور و...)، مهاجرت گسترده‌ی مردم به بیرون از کشور، تشدید جهاد، تبدیل تاکتیک دولت به حملات تهاجمی و تخریب ساحوی و در نهایت جلب حمایت نظامی جهان غرب و اعراب از مجاهدین شد. در نتیجه این قیام نه تنها نظام کمونیستی و حضور شوروی را با بحران مواجه کرد، بل که سرآغاز تحولات عمیق سیاسی، اجتماعی و نظامی گردید که تا خروج شوروی و پیروزی مجاهدین ادامه یافت.

کلیدواژه‌ها: جهاد، رژیم، سیاسی، قیام، مقاومت.

Analysis and Examination of the Major Consequences of the Bloody Herat Uprising of 24 Hoot 1357

Author Jalil Ahmad Morshed
Email Department of History, Faculty of Education, Ghor University.
Orcid sabzawary23@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0004-4067-2028>

Author Abdul Rahim Rahmani
Email Department of History, Faculty of Social Sciences, Kabul University.
Orcid Abdulrahimrahmani515@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-5068-3062>

Abstract

The uprising of 24 Hoot 1357 in Herat was a six-day popular and military revolt against the communist regime of Afghanistan, considered a turning point in the history of jihad and resistance. The main problem is the analysis of the widespread consequences of this uprising. Its significance lies in explaining the role of this event in the collapse of the regime's legitimacy, intensifying the political crisis, and paving the way for Soviet intervention and subsequent Western support for the mujahideen. The aim of the research is to draw lessons from this event for understanding contemporary developments in Afghanistan. The research method is qualitative, of historical-analytical type, based on library sources and eyewitness reports. The findings show that the uprising caused discord between Taraki and Amin, a coup, intra-party and military purges, forced recruitment of youths, severance of Kabul's relations with Iran and Pakistan, serving as a model for chain uprisings (Chindawol, Bala Hissar, etc.), widespread migration, intensification of jihad, transformation of government tactics into offensive attacks and area destruction, and finally attracting US military support for the mujahideen. The conclusion is that this uprising not only brought the communist regime and Soviet presence into crisis, but also marked the beginning of deep political, social and military transformations that continued until the Soviet withdrawal and the victory of the mujahideen.

Keywords: Jihad, Regime, Political, Uprising, Resistance

مقدمه

الْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِيْنُهُ وَنُسْتَغْفِرُهُ، وَتَوَكَّلُ بِهِ وَتَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ، وَنَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

تاریخ افغانستان سرشار است از روزهای زرین مقاومت، شجاعت و ایستادگی در مقابل ظلم، بیگانگان و به خصوص از اواخر دهه ۱۹۵۰م که افغانستان محل صف‌آرایی جریان‌های مختلف فکری تبدیل شده بود. تحولات سیاسی و اجتماعی در تاریخ معاصر افغانستان هم‌واره با واکنش‌های گسترده مردمی در برابر تغییرات بنیادین در ساختار قدرت همراه بوده است. افغانستان به عنوان کشوری با بافت سنتی، مذهبی و چندقومیتی، در برابر هرگونه تغییر ناگهانی و تحمیلی، واکنش‌های خاص و گاه شدیدی از خود نشان داده است. افغانستان با کودتای هفت ۱۳۵۷ هـ ش و به قدرت رسیدن رژیم کمونیستی، وارد مرحله جدیدی گردید، سیاست‌های سخت‌گیرانه، اصلاحات اجباری و اقدامات مغایر با ارزش‌های دینی و سنتی جامعه، باعث افزایش نارضایتی عمومی در میان مردم شد. در چنین فضای، زمینه‌های شکل‌گیری قیام‌های مردمی در نقاط مختلف کشور فراهم گردید که در این میان قیام ۲۴ حوت هرات از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. این قیام با حضور گسترده مردم در داخل شهر و ولسوالی‌ها به یک حرکت کم‌نظیر در تاریخ معاصر کشور تبدیل شد. اهمیت این رویداد نه تنها در گستردگی و شدت آن، بل که در پیامدهای عمیق و گسترده‌ای است که بر ساختار سیاسی، اجتماعی و نظامی افغانستان برجای گذاشت.

با وجود اهمیت این رویداد، بررسی علمی و جامع ابعاد مختلف آنهم چنان از ضرورت‌های تحقیقی به‌شمار می‌رود. بسیاری از مطالعات انجام‌شده، هرچند به بررسی بخشی از این قیام پرداخته‌اند، اما کم‌تر به تحلیل پیامدهای آن در قالب یک چارچوب منسجم توجه نموده‌اند. از این رو، انجام تحقیقی که بتواند با رویکردی تحلیلی و مبتنی بر منابع معتبر، این خلأ را تا حدی برطرف سازد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

بر این اساس، تحقیق حاضر در پی آن است تا با بهره‌گیری از روش تاریخی-تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای، پیامدها و تأثیرات قیام ۲۴ حوت هرات را مورد بررسی قرار دهد. هدف‌نهایی این تحقیق، ارائه تصویری روشن و مستند از مهم‌ترین رویدادهای تاریخ معاصر کشور و تبیین نقش آن در تغییر موازنه قدرت سیاسی می‌باشد؛ امری که می‌تواند به درک بهتر روند تحولات تاریخی و سیاسی افغانستان کمک شایانی نماید.

تبیین مسأله

قیام ۲۴ حوت هرات یکی از مهم‌ترین رویدادهای تاریخ معاصر افغانستان است که نه تنها به عنوان یک حرکت اعتراضی علیه رژیم کمونیستی مطرح گردید، بل که پیامدهای گسترده و چند بعدی آن

مسیر تحولات سیاسی، اجتماعی و نظامی کشور را به گونه عمیق تحت تأثیر قرار داد. این قیام در شرایطی به وقوع پیوست که نارضایتی عمومی از سیاست‌ها و عملکردهای حکومت به اوج خود رسیده بود، اما آنچه این رویداد را برجسته می‌سازد، تأثیرات بعدی آن در سطح ملی و بین‌المللی است. با وجود اهمیت این قیام، بررسی منسجم و تحلیلی پیامدهای آن هنوز با چالش‌های رو به رو است. یکی از مسائل اساسی چگونگی تأثیر این قیام بر ساختار سیاسی رژیم کمونیستی است، به گونه‌ای که نه تنها موجب تضعیف مشروعیت آن گردید، بل که اختلافات درونی قدرت را تشدید نموده و زمینه را برای تحولات بعدی، از جمله مداخله مستقیم شوروی فراهم ساخت. از سوی دیگر پیامدهای اجتماعی این قیام، به ویژه در قالب افزایش نارضایتی عمومی، گسترش مهاجرت و شکل‌گیری جبهات مقاومت، نیازمند بررسی دقیق می‌باشد، هم‌چنان در بعد نظامی، این قیام به عنوان نقطه آغاز تشدید درگیری‌های مسلحانه و تقویت نیروهای مجاهدین مطرح است که در نهایت به یک جنگ طولانی مدت انجامید. با وجود جایگاه برجسته این رویداد، بررسی نظامند پیامدهای آن به ویژه در پیوند با تضعیف مشروعیت رژیم، تشدید بحران‌های داخلی، گسترش مقاومت مردمی و جلب مداخلات خارجی، کم‌تر به صورت جامع مورد توجه قرار گرفته است. از این رو مسئله اساسی این تحقیق آن است که پیامدهای قیام ۲۴ حوت هرات در حوزه‌های مختلف چه بوده و این پیامدها چگونه بر مسیر تحولات سیاسی و اجتماعی افغانستان تأثیر گذاشته است.

اهمیت تحقیق

قیام ۲۴ حوت هرات از جمله رویدادهای سرنوشت‌ساز تاریخ معاصر افغانستان است که اهمیت آن بیش از خود واقعه، در پیامدهای گسترده و عمیقی نهفته است که بر ساختارهای سیاسی، اجتماعی، نظامی و بین‌المللی کشور برجای گذاشت. بررسی این پیامدها از آن جهت اهمیت دارد که می‌توان درک روشن‌تری از روند تحولات بعدی افغانستان و شکل‌گیری جهاد سراسری فراهم سازد.

نخست از نظر سیاسی پیامدهای این قیام نقش تعیین‌کننده‌ای در تضعیف مشروعیت رژیم کمونیستی و تشدید بحران‌های داخلی آن داشت. این رویداد موجب افزایش شکاف‌های درون حزبی، بی‌ثباتی سیاسی و در نهایت فراهم شدن زمینه برای مداخله مستقیم شوروی گردید. از این روی تحلیل پیامدهای سیاسی قیام هرات برای فهم چرایی سقوط تدریجی ساختار قدرت در آن دوره اهمیت اساسی دارد.

دوم: در بعد اجتماعی، این قیام موجب افزایش نارضایتی عمومی، گسترش مهاجرت‌های داخلی و خارجی و تقویت روحیه مقاومت در میان مردم شد. این پیامدها نه تنها ساختار اجتماعی کشور را دگرگون ساخت، بل که زمینه‌ساز شکل‌گیری هویت جمعی مبتنی بر مبارزه و ایستادگی گردید.

بررسی این تحولات برای شناخت ریشه‌های بحران‌های اجتماعی و مهاجرت‌های گسترده در افغانستان ضروری است.

سوم: از منظر نظامی، قیام ۲۴ حوت هرات نقطه آغاز تشدید درگیری‌های مسلحانه و گسترش جنگ در سطح کشور محسوب می‌شود. این قیام باعث تقویت نیروهای مجاهدین و تغییر ماهیت مبارزه از اعتراضات پراکنده به مقاومت سازمان یافته گردید. اهمیت این پیامدها در آن است که روند جنگ‌های طولانی مدت بعدی افغانستان را شکل داد.

چهارم: در سطح بین‌المللی، پیامدهای این قیام موجب جلب توجه قدرت‌های جهانی به بحران افغانستان شد. افزایش مداخله‌شوری و در مقابل، حمایت کشورهای غربی از نیروهای مقاومت، افغانستان را به یکی از میدان‌های مهم رقابت‌های جنگ سرد تبدیل کرد. از این رو، بررسی این پیامدها برای فهم جایگاه افغانستان در معادلات بین‌المللی آن زمان اهمیت ویژه‌ی دارد. در نهایت اهمیت اساسی پیامدهای قیام ۲۴ حوت هرات در این است که این رویداد نه تنها یک حرکت اعتراضی مقطعی نبود، بل که نقطه آغاز یک تحول عمیق و گسترده در تاریخ معاصر افغانستان به شمار می‌رود که مسیر سیاسی، اجتماعی و نظامی کشور را برای سال‌های متمادی تحت تأثیر قرار داد.

پرسش‌های تحقیق

پرسش اصلی: پیامدهای قیام ۲۴ حوت هرات چه بوده و این پیامدها چگونه بر روند تحولات بعدی افغانستان تأثیر گذاشته است؟

پرسش‌های فرعی

۱. قیام ۲۴ حوت هرات چه تأثیری بر تضعیف مشروعیت و ثبات رژیم کمونیستی افغانستان داشت؟
۲. این قیام چگونه باعث تشدید اختلافات درونی و بحران‌های سیاسی در ساختار قدرت گردید؟
۳. پیامدهای اجتماعی قیام، به ویژه در زمینه مهاجرت، نارضایتی عمومی و شکل‌گیری مقاومت مردمی چه بوده است؟
۴. قیام هرات چه نقشی در گسترش درگیری‌های نظامی و تقویت نیروی‌های مجاهدین ایفا کرد؟

اهداف تحقیق

هدف اصلی: بررسی و تحلیل پیامدهای قیام ۲۴ حوت هرات و تبیین تأثیر آن بر تحولات بعدی افغانستان.

اهداف فرعی

۱. تحلیل تأثیر قیام ۲۴ حوت هرات بر تضعیف مشروعیت و ثبات رژیم کمونیستی افغانستان؛
۲. بررسی نقش این قیام در تشدید اختلافات درونی و بحران‌های سیاسی در ساختار قدرت؛

۳. ارزیابی پیامدهای اجتماعی قیام، به ویژه در زمینه مهاجرت، نارضایتی عمومی و شکل‌گیری مقاومت مردمی؛

۴. تحلیل تأثیر قیام هرات بر گسترش درگیری‌های نظامی و تقویت روحیه مجاهدین؛

پیشینه‌ی تحقیق

قیام ۲۴ حوت ۱۳۵۷ هـ ش هرات یکی از مهم‌ترین حرکات‌های اعتراضی در تاریخ معاصر کشور است که در نتیجه تعامل پیچیده عوامل گوناگون به وقوع پیوست. بررسی پیشینه‌ی تحقیق نشان می‌دهد که نویسنده‌گان مختلف هریک از زاویه‌ای خاص به این رویداد پرداخته‌اند، اما اغلب این مطالعات فاقد نگاه جامع بوده‌اند. که از آن جمله می‌توان به کتاب‌های ذیل اشاره کرد: در این میان کتاب افغانستان در پنج قرن اخیر اثری از میرمحمد صدیق فرهنگ که در سال ۱۳۶۷ هـ ش در شهر کابل چاپ‌خانه مایار نشر شده از منابع معتبر و دسته‌اول تاریخی به حساب می‌آید این کتاب بیشتر بر نقش سیاست‌های شتاب‌زده حکومت پس از کودتای ثور، سرکوب مخالفان و اصلاحات اجباری تأکید دارد، با این حال تحلیل آن بیش‌تر توصیفی بوده و به بررسی پیامدهای اقتصادی و پیوند آن با سایر عوامل کمتر توجه کرده است. هم‌چنان در کتاب افغانستان: تهاجم شوروی و مقاومت افغان‌ها اثری از محمدحسن کاکر، که در سال ۱۹۹۵ م در ایالت کالیفورنیا آمریکا نشر شده، قیام هرات عمدتاً در چارچوب وابستگی حکومت به اتحاد جماهیر شوروی و بحران مشروعیت سیاسی تحلیل شده است، اما این اثر بیش‌تر بر بعد سیاسی و ایدئولوژیک تمرکز دارد و پیامدهای اجتماعی و اقتصادی قیام ۲۴ حوت هرات را به صورت محدود بررسی می‌کند که قناعت بخش به شیفته‌گان قیام هرات نیست.

دیگر کتاب اردو و سیاست اثری از نبی عظیمی است که در سال ۱۳۷۶ هـ ش در شهر لاهور پاکستان به نشر رسیده درباره کشمکش‌های دولت کمونیستی بحث کرده و از ویژه‌گی‌های عمده‌ی قیام ۲۴ حوت هرات هیچ یاد آوری نمی‌کند.

کتاب «انقلاب بی‌پایان: افغانستان از ۱۹۷۹ تا امروز» نوشته ژیل دورونسورو، سال انتشار ۲۰۰۵ م، ناشر انتشارات پوهنتون کلمبیا نیویورک. دورونسورو نشان می‌دهد که قیام هرات یک رخداد خودجوش و بی‌نظیری بود که در آن مردم شهر و روستاها هم‌راه با لشکر ۱۷ هرات علیه رژیم کمونیستی متحد شدند. او تأکید می‌کند که برخلاف سایر مناطق، در هرات شبکه‌های اسلام‌گرای سازمان یافته پیش از قیام وجود نداشت و این قیام کاملاً مردمی بود. در حالی که تحلیل دورونسورو عمدتاً از منظر کلان سیاسی و جامعه‌شناختی است و به صدای مستقیم مردم و شاهدان عینی کمتر پرداخته است.

همچنان مقاله «پس از جنگ: وضعیت بناها و یادمان‌های تاریخی در هرات» نوشته الیویر تیرارکوله، سال انتشار ۱۹۹۶م، منبع مجله ایران (پژوهشگاه مطالعات فارسی بریتانیا) جلد ۳۴. این مقاله به ابعاد تخریب فیزیکی شهر هرات در جریان سرکوب قیام مارس ۱۹۷۹م می‌پردازد و گزارش می‌دهد که بمباران هوایی شوروی، محله‌های غربی و جنوبی شهر قدیم را با خاک یکسان کرده و مناطق وسیعی تا هشت مایلی دورتر را تخریب نموده. هم‌چنین به هدف‌گیری عمدی بناهای تاریخی توسط هواپیماها اشاره دارد. درحالی‌که این منبع بیش‌تر معطوف به میراث فرهنگی و تخریب کالبدی است تا تحلیل پیامدهای سیاسی و اجتماعی قیام. پیشینه‌ی تحقیق نشان می‌دهد که هرچند آثار مهمی در این زمینه وجود دارد، اما هنوز تحلیل جامع و چند بعدی که بتواند پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را به صورت هم‌زمان تبیین کند به طور کامل ارائه نشده است. از این رو تحقیق بنده با اتخاذ رویکرد چند بعدی می‌تواند این خلا را پر کرده و به صورت همه جانبه و بدون تعصب و درک دقیق‌تری از پیامدها قیام ۲۴ حوت هرات را ارائه دهد.

روش تحقیق

این تحقیق بر روش کیفی (تحلیلی - توصیفی) و بر پایه کتابخانه انجام شده است، در این تحقیق تلاش‌های زیادی صورت گرفته تا از منابع دسته‌اول استفاده به عمل آید، در این رویکرد ابتدا منابع معتبر شامل کتاب‌ها، مقالات علمی، رساله‌های دانشگاهی، متون تاریخی و اسناد تحقیقی مرتبط با عوامل قیام ۲۴ حوت هرات، جمع‌آوری شده سپس داده‌های لازم از این منابع به صورت منظم فیش برداری شده. انتخاب روش کیفی به این دلیل بود که موضوع تحقیق ماهیت تاریخی و تحلیلی دارد و استفاده از آثار مورخان، محققان و منابع دست‌اول و دست‌دوم، بهترین راه برای دستیابی به شواهد مستند و ارزیابی منسجم مهم‌ترین پیامدهای قیام ۲۴ حوت هرات است. این شیوه امکان داد تا داده‌ها پراکنده با دقت گردآوری، سپس تحلیل و تجزیه و بعداً در قالب علمی ارایه شود.

نتایج و یافته‌ها

چهل و هشت سال قبل از امروز در آستانه ختم سال ۱۳۵۷ هـ ش در هرات این شهر فرهنگی و باستانی یک‌قیام در برابر رژیم کمونیستی صورت گرفت. این قیام پس از مدت زمان کوتاهی درست بعد از کودتای هفت ثور در یک مقطع زمانی بسیار مهم اتفاق افتاد و پیامدهای بزرگی را با خود به همراه آورد.

قیام مردمی هرات به تاریخ ۲۴ حوت روز پنج‌شنبه سال ۱۳۵۷ هـ ش اتفاق افتاد و تقریباً ۶ روز به درازا کشید، مردم شریف هرات در دو مرحله بی‌هم وارد این قیام گردیدند در مرحله اول تجمع مردم ولسوالی‌ها و هجوم آن‌ها به شهر و حمله به اماکن دولتی بود و در مرحله دوم قیام نظامی در داخل شهر فرقه ۱۷ صورت گرفت هدف این قیام سقوط نظام کابل نبود زیرا این قیام کیلومترها دور از

کابل اتفاق افتاد و هدف از قیام ضدیت با قوانین سخت‌گیرانه مخالف با اندیشه‌های اسلامی و مردمی بود که توسط رژیم کمونیستی وقت به اجرا در آمده بود. (اکبری و سادات، ۱۴۰۳: ۲۴۴). قیام‌حوت در هرات با اشتراک تمام اقشار اعم از شهر و روستائی، دهقانان، کارگران، کارمندان، علما، بزرگان قومی از جمله تاجیک، پشتون، ازبک، هزاره و غیره به وقوع پیوست. روزنامه نگار آلمانی ویلهلم دیتل قیام‌هرات را در تاریخ معاصر آسیا در نوع خود بی‌نظیر می‌داند. سرانجام این قیام با دادن بیش از ۲۴ هزار شهید توانست در دراز مدت گلیم شوروی را از کشور برچیند و حکومت مردمی با اندیشه‌های اسلامی را روی کار آورد (مصباح زاده، ۱۳۸۷: ۲۲۴).

پیامدهای قیام ۲۴ حوت هرات: قیام‌هرات پس از پنج‌روز خونین در روز ششم با تلفات سنگین انسانی و ویرانی شهر و دیار پایان یافت، این قیام نه تنها برای مردم هرات، بل که در سطح ملی و بین‌المللی نتایج و پیامدهای بسیار مهم و بزرگی را به ارمغان آورد که به جرئت می‌توان آن را نقطه عطف و چرخش عظیمی در تاریخ جهاد و تغییر معادله قدرت در داخل رژیم، منطقه و حتی جهان دانست. نتیجه نخستین این قیام، شهادت ۲۴ هزار تن از قیام‌کنندگان به دست رژیم کمونیستی وقت افغانستان بود (احراری، ۱۳۷۰: ۳۳).

این صحنه به حدی دردآور است که هنوز هم پس از چهاردهه خواندن و نوشتن در مورد آن انسان‌های با درک را زجر می‌دهد. پس از قیام شماری زیادی از مردمان نجیب‌هرات به توطئه هم‌کاری و یا تحریک قیام توسط دولت کمونیستی دستگیر گردیده و راهی زندان و یا راهی گورهای دسته‌جمعی گردیدند که نمونه‌ی خوب آن می‌توان از شهدای گمنام ۲۴ حوت هرات یادآوری کرد که بعداً از زیر خاک یافت شد و امروزه در معرض دید همه‌گان قرار دارد.

قیام ۲۴ حوت هرات دو چهره را برای جهانیان به نمایش گذاشت، یکی چهره‌ی مظلوم ملت، دیگری چهره‌ی ظالم حکومت کمونیستی، اگر این قیام در جلب کمک‌های جهانی در حمایت از جهاد افغانستان نقش مستقیم نداشت، به یقین می‌توان از نقش غیرمستقیم آن پرده برداشت. پس از این قیام شوروی‌ها و حکومت دست‌نشانده آن در افغانستان خواستند در سیاست خود تغییری به وجود بیاورند و در مقابله با مردم از نرمش استفاده نموده و حمایت مردم را به دست آورند (گوهری و محمدی، ۱۴۰۳: ۴۶۶).

پیامدهای سیاسی قیام ۲۴ حوت هرات: قیام ۲۴ حوت مردم‌هرات یکی از مهم‌ترین و تأثیر گذارترین رویدادهای تاریخ معاصر افغانستان است که پیامدهای گسترده‌ای در ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی به دنبال داشت. این قیام به عنوان یک نقطه عطف در تاریخ مقاومت مردم افغانستان علیه اشغال‌گران خارجی و رژیم کمونیستی به شمار می‌رود و آثار عمیقی بر روندهای اجتماعی و سیاسی آن زمان بر جای گذاشت. قیام ۲۴ حوت هرات تأثیرات زیادی بر

تحولات سیاسی افغانستان و روابط بین‌المللی آن داشت، تقویه روحیه مقاومت این قیام، به عنوان نماد مقاومت مردم افغانستان علیه رژیم کمونیستی و اشغال‌شوروی، نه تنها در داخل کشور بل که در سطح بین‌المللی نیز شناخته شد. این مقاومت و ایستادگی مردم علیه قدرت‌های اشغال‌گر، باعث تقویت روحیه ملی و انگیزه مبارزاتی مردم شد و سرانجام باعث بحران‌سیاسی داخلی در رژیم وقت افغانستان شد. سرکوب وحشیانه قیام و کشتار گسترده مردم توسط نیروهای شوروی و رژیم کمونیستی، موجی از ناراضیاتی عمومی و بی‌اعتمادی به حکومت را به وجود آورد. این وضعیت باعث شد که بسیاری از مردم از رژیم کابل فاصله بگیرند و از آن زمان روندهای انقلابی در کشور شدت گرفت. هم‌چنان افزایش نفوذ شوروی در افغانستان و ورود مستقیم نیروهای نظامی شوروی به کشور یکی دیگر از پیامدهای سیاسی این قیام به حساب می‌آید. با توجه به درگیری‌های گسترده و ناراضیاتی‌ها در هرات، شوروی‌ها به این نتیجه رسیدند که برای حفظ قدرت خود در افغانستان، باید مداخله نظامی بیش‌تری انجام دهند، این مداخله به اشغال کامل افغانستان توسط شوروی منجر شد (غزنوی، ۱۳۸۹: ۲۴۷).

الف: ایجاد اختلافات در بین رژیم حاکم: حماسه قیام‌خونین هرات اولین ضربه را به رژیم کابل وارد نمود، و شگافی که بین تره کی و امین نامحسوس بود، این شگاف را علنی و آشکار ساخت که در نتیجه به کودتای امین علیه تره کی انجامید و بعداً زمینه تهاجم شوروی در افغانستان را فراهم کرد. اتحاد جماهیر شوروی تلاش‌های زیادی را جهت یک‌پارچه سازی حکومت بین امین و تره کی انجام داد ولی ثمربخش نبود تا این که امین به وساطت پوزانوف سفیر شوروی در کابل جهت مذاکره با تره کی به ارگ دعوت شد، در این زمان بین گاردهای امین و تره کی برخورد مسلحانه صورت گرفت، امین از حادثه جان به سلامت برد و بعداً توانست علیه تره کی کودتا نموده و او را از قدرت برکنار کند، امین بعد از قدرت گرفتن بیش از ۱۰۰ روز بیش‌تر نتوانست رهبری زمام امور کشور را بر عهده گیرد تا این که به تاریخ ۲۶ دسامبر ۱۹۷۹م قوای شوروی وارد افغانستان شده، امین و نزدیکانش به بهانه‌ی نزدیکی به آمریکا در طی یک برخورد شدید مسلحانه در تپه تاج‌بیگ به قتل رسانید و کارمل یکی دیگر از مهره‌های شوروی بر مسند قدرت در افغانستان نشست (کاظم، ۱۳۹۱: ۴۹-۵۴).

پس از حرف‌های بالا چنین می‌توان نتیجه گرفت که قیام‌هرات نه تنها باعث شگاف بین امین و تره کی شد بل که باعث شد تا چندین کودتا در کشور صورت گیرد و سرانجام شوروی ناچار شده جهت حفظ بقای مهره‌های خود دست به تهاجم بزنند و نزدیک به یک‌دهه در افغانستان حضور فزینگی خود را حفظ نمایند تا این که ملت شهیدپرور افغانستان با ایمان راسخ و دادن خون

و مقاومت‌های مسلحانه توانستند شوروی را به زانو درآورده و آن‌ها را با مهره‌های سوخته آن از کشور خارج نمایند.

ب: شروع تصفیه‌های درون حزبی: قیام افسران اردو در فرقه هرات و پیوستن آن‌ها با مردم، بین اردو و حزب در سراسر کشور فضای بی‌اعتمادی و سوظن یکی بر دیگری را به وجود آورد که در نتیجه در تمام اردو تصفیه‌های جدی با تدابیر استخباراتی شدید روی دست گرفته شد. تصفیه تنها به افسران اردو منحصر نماند، بل که به زودی شامل حال مأموران ملکی نیز گردید. به صدها مأمور دولت اعم از ملکی و نظامی از وظیفه برکنار شدند و تعداد زیادی زندانی گردیدند و نیز کشتارهای انفرادی و جمعی اکثراً به شکل (زنده بگور کردن) جز اجزات یومیه رژیم شد. اعلام لست ۱۲ هزار نفر کشته شدگان و مفقودی در وزارت داخله در ماه اکتبر ۱۹۷۹م یکی از مثال‌های بارز این وحشت و دهشت است. البته این کار قبل از قیام نیز جریان داشت، اما حادثه قیام هرات به آن شدت بیشتری بخشید (عظیمی، ۱۳۷۶: ۵۴-۵۵).

پس در نتیجه می‌توان گفت که در دوره‌ی حاکمیت نورمحمدتره‌کی، تصفیه‌های درون حزبی به عنوان ابزاری برای تحکیم قدرت و حذف مخالفان در حزب دموکراتیک خلق آغاز شد. این روند با تشدید اختلافات میان خلق و پرچم همراه بود و به حذف، زندانی و حتی اعدام بسیاری از اعضای حزب انجامید. این تصفیه‌ها موجب تضعیف انسجام داخلی حزب و افزایش بی‌ثباتی سیاسی در کشور گردید.

ج: جلب و جذب جبری جوانان برای بقای نظام: بی‌اعتماد شدن به اردو، اراکین حزب را مصمم ساخت تا به جلب و جذب اعضای جوان حزب پرداخته و از آن‌ها به حیث قوای (ملیشه حزبی) در جهت برقراری امنیت و نیز وسیله استخباراتی و اطلاعاتی در شهر و ده و در بین خانواده‌ها استفاده کنند. البته این کار در اثر توصیه و فشار سران شوروی و به رهنمائی مشاوران آن‌ها صورت گرفت و جمعی از جوانان اعم از شاگردان مکتب و محصلان پوهنتون را که با حزب ارتباط نداشتند، به فشار و جبر حتی در نیمه‌راه مکتب و جاده‌ها بدون اطلاع به خانواده‌های شان به جبهات جنگ اعزام کردند و زنده و مرده اکثر آن‌ها تا امروز معلوم نیست. حزبی‌ها و عساکر شان در عقب جبهات قرار می‌گرفتند و این جوانان بیچاره را که تمرین نظامی و تجربه جنگی نداشتند، در جبهات مقدم جنگ قرار داده و به این وسیله از آن‌ها بیش‌تر به حیث سپر در جنگ استفاده می‌کردند و برای اثبات این موضوع می‌پردازیم به تماس تلفونی تره‌کی با کاسیگین صدراعظم وقت شوروی که به تاریخ ۱۸ مارچ ۱۹۷۹م صورت گرفت به این موضوع پرداخته است (کاظم، ۱۳۹۱: ۵۵).

د: تنش روابط با کشورها: یکی دیگر از پیامدهای قیام ۲۴ حوت هرات، برهم خوردن روابط کابل با کشورهای همسایه است. اتهام وارده از جانب رژیم کابل مبنی بر مداخله ایران و پاکستان و اعزام قوا به لباس افغانی در قیام هرات، روابط سیاسی رژیم را با دو کشور همسایه برهم زد. رادیو تلویزیون رژیم تبلیغات وسیعی را علیه حکومت‌های ایران و پاکستان و هم‌چنان نشرات رادیو بی بی سی (لندن) آغاز کرد که در اثر این شدت لحن روابط سیاسی با ایران در ماه اپریل قطع گردید و مناسبات با پاکستان تیره شد. مظاهرات گسترده در کابل و دیگر شهرهای بزرگ بر علیه آن دو کشور و نشرات بی بی سی به شدت به راه افتاد، حتی شنیدن رادیوهای خارجی نیز منع گردید و کسانی که به آن نشرات گوش می‌دادند به وسیله ملیشه‌های حزبی بازداشت می‌شدند (انتونی، ۱۳۶۷: ۱۴۹ - ۱۵۰).

در نتیجه قیام ۲۴ حوت هرات با ایجاد فضای بی‌اعتمادی و اتهام زنی، موجب تیره گی و حتی قطع روابط سیاسی رژیم کابل با کشورهای همسایه به ویژه ایران و پاکستان شد. این وضعیت نشان می‌دهد که دولت به جای اداره بحران‌های داخلی با فرافکنی و تبلیغات، انزوای سیاسی خود را در سطح منطقه‌ای تشدید کرد.

ح: شکل‌گیری قیام‌های متعدد با الگو برداری از قیام هرات: بنا بر روایت محمد ابراهیم عطائی قیام هرات بسیار خطرناک بوده و عواقب آن قیام‌های متعددی به همراه داشت که در گوشه و کنار کشور به وقوع پیوست از آن جمله قیام‌های چنداول، بالاحصار و ریش‌خور کابل را می‌توان نام برد (عطائی، ۱۳۸۴: ۴۰۷).

بنا بر روایت (روبین، بارت. آر) شورش‌ها ابتدا از هرات آغاز شده و بعداً به جلال‌آباد، اسمار، غزنی، نهرین و بالاحصار (قلعه بالای کابل) نیز رسید. اگرچه همه این شورش‌ها در نهایت سرکوب شدند اما هر یک از آن‌ها منجر به از دست رفتن نیروها و افسران رژیم کمونیستی شد (روبین، ۱۹۹۵: ۱۲۰).

ده روز بعد از قیام هرات، به تاریخ ۲ حمل ۱۳۵۸ هـ ش در ولایت بادغیس و به تاریخ ۳۱ حمل در ولایت کنر مخالفت علیه رژیم آغاز شد و قوای دولتی به مقابله برخاسته و یک جمعیت بزرگ اهالی کرهاله ولایت کنرها را کشته و به رودخانه انداختند. سپس به تاریخ ۱۹ ثور قیام مردم لوگر و اهالی ولسوالی جاغوری و جغتو و مردم ولایت غزنی صورت گرفت که در این قیام‌ها تعداد زیادی از مردم بی‌گناه جان‌های خود را از دست دادند. هم‌چنان به تاریخ ۱۴ جوزا قیام در محبس پل چرخ کابل صورت گرفت و بسیاری از زندانی‌ها به قتل رسیدند. به همین صورت به تاریخ ۲۰ جوزا مردم ولایت تخار ۲۴ جوزا مردم ولایت وردک، ۳۰ جوزا مردم ولایت نورستان، ۲ سرطان مردم کابل، ۸ سرطان مردم لغمان دست به قیام زدند و بسیاری از هم‌وطنان ما در این قیام‌ها به شهادت

رسیدند. این قیام‌ها به اندازه‌ای کودتاجیان و رژیم کمونیستی را دچار دردسر نموده بودند که مانند دیوانه‌گان حتی با خود در جنگ بودند، این‌ها به صورت عمومی مبدل به دشمنان سرسپرده افغانستان شده بودند. شعار این‌ها در مورد بقیه‌ای مردم چنین بود (هر که با ما و با انقلاب ما هم‌راه نیست او دشمن ما است و ما دشمن‌های خود را نابود می‌کنیم) به این شکل عامه مردم را به چشم دشمن می‌دیدند (دعاگو، ۱۳۸۴: ۲۳۶ - ۲۳۷).

پیامدهای اجتماعی قیام ۲۴ حوت هرات: قیام هرات سرآغاز قیام‌های دیگر در سرتاسر افغانستان بود، چنان‌که در طول سال ۱۹۷۹م جبهات مقاومت مردمی به طور وسیع در تمام اطراف و اکناف کشور گسترش پیدا کرد. قیام ۲۴ حوت هرات علاوه بر تأثیرات سیاسی، آثار عمیقی بر ساختار اجتماعی و فرهنگی افغانستان گذاشت. افزایش ناراضایتی عمومی، سرکوب قیام هرات و کشتارهای گسترده باعث شد که بسیاری از مردم افغانستان نسبت به رژیم کمونیستی و اشغال‌گران شوروی احساس بی‌اعتمادی و ناراضایتی شدید پیدا کنند، این ناراضایتی‌ها در سراسر کشور گسترش یافت و سبب شد که مقاومت‌های مردمی در مناطق مختلف کشور شدت گیرد. هم‌چنان مهاجرت و آوارگی یکی دیگر از پیامدهای اجتماعی قیام ۲۴ حوت هرات به حساب می‌آید، با شدت یافتن جنگ‌ها مردم از هرات و سایر مناطق افغانستان به کشورهای همسایه مانند ایران و پاکستان مهاجر شدند. بسیاری از خانواده‌ها از ترس سرکوب‌ها و کشتارها به مناطق امن‌تر پناه بردند که این موضوع به بحران‌های اجتماعی و اقتصادی در مناطق مختلف کشور دامن زد. هم‌چنان سرکوب وحشیانه قیام‌های هرات و نقض‌های گسترده حقوق بشر از دیگر پیامدهای اجتماعی قیام ۲۴ حوت هرات به حساب می‌آید، این مسئله باعث شد تا پای سازمان‌های حقوق بشری و نهادهای بین‌المللی در افغانستان باز شود (فقیری، ۱۴۰۳: ۷۹).

الف: شدت یافتن جهاد و شروع مهاجرت: بعد از ختم قیام ۲۴ حوت هرات، عده‌ای از مردم نجیب‌هرات که از ظلم رژیم وقت به ستوه آمده بودند و زندگی خود را در خطر می‌دیدند، مجبور به ترک خانه‌های خود شدند، دسته‌ای از آن‌ها به کشورهای منطقه مهاجرت نموده اند و دسته دیگر به کوه‌ها پناه برده و جبهه‌های مقاومت را پررنگ‌تر ساختند، قیام فرقه ۱۷ هرات موجب شد تا اسلحه فروان از داخل قطعات اردو به دست مردم برسد و به این اساس جبهات جهادی در حوزه غرب و جنوب غرب اساس گذاشته شد. آن‌ها همه خود را مردان راه خدا می‌گفتند و در آغاز بدون وابستگی به کدام جریان سیاسی و تنظیمی خاص، محض به مقصد دفاع از دین و وطن کمر جهاد بسته بودند (عظیمی، ۱۳۷۶: ۳۴۵).

از متن فوق چنین بر می‌آید که قیام ۲۴ حوت هرات باعث شد صفوف مجاهدین گسترده‌تر شده و شخصیت‌های بزرگی نظامی، از دولت پشت کرده به کوه‌ها پناه برده و جبهات مقاومت را

اساس‌گذاری کرده اند که نمونه خاص آن را می‌توان از شخصیت‌های مردمی مانند دگروال عبدالعزیزخان، دگروال علاوالدین خان نام برد، ایشان بعد از دیدن قتل مردمان بی‌گناه توسط دولت کمونیستی، دیگر توان ایستادن در کنار دولت وقت را نداشتند و از این رو به جهاد علیه دولت روی آوردند.

پیامدهای نظامی قیام ۲۴ حوت هرات: قیام‌هرات و پیامدهای آن بر تحولات نظامی افغانستان تأثیر زیادی گذاشت. افزایش درگیری‌های نظامی و نبردهای مسلحانه یکی دیگر از پیامدهای این قیام به حساب می‌آید. سرکوب‌های بی‌رحمانه رژیم، جرقه‌ای برای آغاز جنگ‌های داخلی و مقاومت‌های مردمی در سراسر افغانستان شد، این جنگ آهسته آهسته به جنگ طولانی‌مدت تبدیل شد که درنهایت به جنگ‌های جهاد علیه اشغال‌گران شوروی منجر گردید. هم‌چنان یکی دیگر از پیامدهای نظامی قیام ۲۴ حوت هرات تقویت گروه‌های مجاهدین است، این مجاهدین توسط دولت‌های منطقه و فرمانطقه تقویت می‌شدند و مبارزات خود را علیه دولت کمونیستی شدت می‌بخشیدند، بسیاری از رهبران و نیروهای مجاهدین از قیام هرات الهام گرفتند و این قیام را به عنوان نشانه‌ای از توانائی مردم افغانستان در مبارزه با دشمنان خارجی و داخلی خود قلمداد کردند (توخی، ۲۰۰۷: ۵۱).

الف: حملات تهاجمی و تخریب‌ساحوی: قیام هرات تاکتیک مبارزاتی و جنگی رژیم را از حالت دفاعی به حالت تهاجمی تبدیل نمود، طوری که از آن به بعد رژیم تصمیم گرفت تا در هر قیام اگر چه کوچک و محلی باشد، از آتش‌سنگین از هوا و زمین علیه مردم استفاده کند، به عبارت دیگر تخریب‌محلی، جای خود را به تخریب‌ساحوی داد. با این ابتکار دهات و مزارع ناشی از بمباردها و وسیع و بدون هدف مشخص در همه‌جا به خاک یک سان شد و مردم دهات مجبور به ترک محل‌های خود شدند، عده‌ی به سوی شهرها به خصوص شهرکابل روی آوردند و عده‌ی نیز به کشورهای همسایه مهاجرت نمودند و یک تعداد هم به کوه‌ها پناه برده و به صف مجاهدین پیوستند. از هم پاشیدگی خانواده‌ها، فرار و کشته شدن مردها موجب شد تا مسئولیت خانواده‌ها بر دوش پیرها و به خصوص زن‌ها و حتی اطفال صغیر انداخته شود که به تگدی و اجرای کارهای شاقه با هزار مشکل یک لقمه نان (بخور و نمیر) را تهیه کنند. داستان‌های رقت‌بار این پدیده شوم اجتماعی ناشی از آوارگی و مهاجرت‌های اجباری در داخل و خارج از کشور آن‌قدر زیاد است که خود ایجاب نوشتن یک کتاب قطور را می‌کند (کاظم، ۲۰۰۵: ۴۷۱-۴۹۸).

از گفته‌های فوق چنین استنباط می‌شود که بمباران‌تهاجمی دولت برای سرکوب قیام‌های مردمی نه تنها باعث تضعیف مقاومت نشد بل که با ایجاد ناامنی گسترده، تخریب زیربنایها، ساحات زراعتی

و تلفات ملکی موج‌های وسیع مهاجرت داخلی و خارجی را به دنبال داشت. این روند در نهایت به بی‌ثباتی بیش‌تر اجتماعی و اقتصادی انجامیده و مشروعیت را بیش از پیش تضعیف کرد.

ب: حمایت جهان غرب از قیام هرات: مقامات غربی با آن که از وابستگی‌های کودتاگران در ۷ ثور به شوروی قبلاً اطلاع داشتند و می‌دانستند که عاقبت به کجا خواهد رسید، ولی روی تعامل سیاسی و به هدف این که دریچه روابط را باز نگهدارند، رژیم کودتائی را به رسمیت شناختند و روابط سیاسی را مثل سابق ادامه دادند. سیاست‌مداران غربی بعد از وقوع کودتا این وضعیت را در ذهن خود پذیرفته بودند که افغانستان را به حیث یک‌ساحه تحت نفوذ شوروی قبول کنند، به شرطی که شوروی پا از آن فراتر به سوی پاکستان نگذارد. حتی آن‌ها قتل سفیر خود (ادولف دابس) که به تاریخ ۱۴ فبروری ۱۹۷۹م در کابل به وسیله یک گروه مسلح کشته شد، با خون‌سردی دیپلماتیک تحمل کردند و نخواستند به اصطلاح (میدان) را برای رقیب خالی کنند. اما نفوذ سریع شوروی بعد از قیام هرات، ارسال مقادیر بزرگ اسلحه و اعزام تعداد کثیر مشاوران ملکی و نظامی به افغانستان از یک‌طرف و تشدید مقاومت‌های مردمی علیه رژیم کابل از طرف دیگر موجب شد تا آمریکائی‌ها به اهداف توسعه جویانه شوروی آن‌هم به سوی پاکستان بیش‌تر مظنون شوند. لذا به همان اندازه که قیام هرات پای شوروی را بیش‌تر به جنگ افغانستان کشانید، توجه جدی غرب به خصوص آمریکا را نیز به معضله افغانستان جلب کرد تا از آن به حیث وسیله فشار در جنگ سرد علیه شوروی استفاده کند و شوروی را در افغانستان چنان مصروف نگهدارد که مجال پیشرفت به سوی پاکستان را نیابد. علاوه‌آمریکا بعد از قیام هرات و قیام‌های بعدی به آینده جهاد مردم افغانستان علیه شوروی بیش از پیش امیدوار شد و مصمم به تقویه جهاد گردید و سلسله کمک‌های خود را به تنظیم‌های جهادی مقیم پشاور از طریق مقامات پاکستانی بیش‌تر ساخت (باقری، ۱۴۰۴: ۹۸).

به گفته (ارنی رافل) سفیر آمریکا در پاکستان ما به آن‌های بیش‌تر اسلحه می‌دهیم که بیش‌تر روس‌ها را می‌کشند. گزارش‌ها می‌رساند که از ماه سپتامبر ۱۹۸۶ تا فبروری ۱۹۸۹م بیش از یک‌هزار میل راکت ستنگر آمریکا به مجاهدین تحویل داد. موثریت این راکت‌ها به حدی بود که مجاهدین ۲۶۹ بال هلیکوپتر و طیاره‌های افغان و شوروی را توسط ۳۴۰ فیر ستنگر سرنگون کردند یعنی موثریت آن بیش از ۷۹ فیصد بود. ناگفته نباید گذاشت این راکت‌ها وضع جنگ را تغییر داد و مجاهدین را قادر ساخت تا نقش قاطع حملات هوائی را در این جنگ نابرابر خنثی سازند (کاظم، ۱۳۹۱: ۵۹-۶۰).

در نتیجه می‌توان گفت که حمایت کشورهای غربی از مجاهدین از طریق پاکستان با دادن سلاح و تجهیزات نظامی، توان جنگ را به زیان شوروی تغییر داد و توان مقاومت را به طور چشم‌گیری افزایش داد. این کمک‌ها باعث افزایش تلفات نظامی شوروی و فرسایشی شدن جنگ گردید

و در نهایت همین عوامل در کنار فشارهای داخلی و بین المللی زمینه ساز شکست و خروج ارتش سرخ شوروی از افغانستان شد.

پیامدهای فرهنگی قیام ۲۴ حوت هرات: قیام ۲۴ حوت هرات تأثیرات فرهنگی بسیاری بر جامعه افغانستان داشت. یکی از پیامدهای فرهنگی قیام ۲۴ حوت هرات تقویت هویت ملی است، قیام هرات به عنوان یکی از رویدادهای مهم تاریخی افغانستان، موجب تقویت هویت ملی و فرهنگی مردم شد. مردم افغانستان این قیام را نماد مقاومت و ایستادگی در برابر اشغالگران و رژیم های استبدادی می دانند. هم چنان یکی دیگر از پیامدهای فرهنگی قیام ۲۴ حوت هرات افزایش آگاهی اجتماعی است، قیام هرات و سرکوب آن، آگاهی مردم افغانستان را نسبت به مسائل سیاسی، اجتماعی و حقوقی افزایش داد، این قیام نشان داد که مقاومت علیه ظلم و بی عدالتی می تواند موجب بیداری و اتحاد مردم شود و روحیه مبارزه برای آزادی و عدالت را در جامعه تقویت کند. هم چنان یکی دیگر از پیامدهای فرهنگی قیام ۲۴ حوت هرات آثار هنری و ادبی قیام است، قیام هرات و شهدای آن، الهام بخش آثار هنری و ادبی بسیاری در افغانستان شد، شعرها، داستان ها و نمایشنامه های درباره قیام و آرمان های شهدای آن نوشته شده است که در فرهنگ و هنر افغانستان تأثیرگذار است به طور مثال نمونه خوب آن را می توان به منظرجهاد در ولایت هرات اشاره کرد، که به خوبی جنایت های رژیم کمونیستی را به نمایش گذاشته است (فقیری، ۱۴۰۳: ۸۰).

پیامدهای قیام ۲۴ حوت هرات از دیدگاه شاهدان عینی: قیام کنندگان، قیام را از محدوده دهات به شهر کشانیدند و غرور و عظمت قدرت نظامی دولت را پایمال نموده و توانستند قیام را شهری و همه گیر بسازند. هم چنان این قیام چهره واقعی آدم کشانی را که دم از خلق می زدند برای مردم شناسانند. که نمونه خوب آن را می توان از شهدای گمنام ۲۴ حوت هرات در دشت گاذرگاه هرات یادآوری کرد که حدود هزاران انسان بی گناه بعدها با دستان بسته و چشمان بسته به شکل گورهای دسته جمعی از زیر خاک یافت شد. هم چنان این قیام تحرک و پویائی ایمان را به نمایش گذاشت هم چنان قیام ۲۴ حوت هرات وحدت ملی و اسلامی را در بین اقشار مردم به وجود آورد و همه دانستند که هدف شان یکی و رنجشان مشترک است (تابش هروی، ۱۳۹۲: ۲۵ - ۲۶).

این قیام تعادل و موازنه سیاسی شرق و غرب را به هم زد. و دیگر این که این قیام منطق سیاسی شرق را در هم شکست. این قیام باعث شد تا همه حیلها و نیرنگ ها را شناسائی کنیم و نگذاریم که دیگر اقتصاد و فرهنگ ما را تضعیف نمایند، به بیراهه بکشانند و تحقیر نمایند. قیام ۲۴ حوت هرات شور و شعف زیادی را در قلب های مسلمانان افغانستان پدید آورد و ترس و وحشت نظام استکباری سوسیالیستی را برانگیخت، که این منجر به کودتاهای مختلف نوع روسی و لشکرکشی ارتش سرخ شد (کریمی، ۱۹۹۷: ۳۸).

نتیجه‌گیری

قیام ۲۴ حوت هرات به عنوان یکی از مهم‌ترین و تأثیر گذارترین رخداد‌های تاریخ معاصر افغانستان، بازتابی از نارضایتی عمیق مردم نسبت به ساختارهای سیاسی، اجتماعی و ایدئولوژیک حاکم در آن زمان بود. نگاه گذرا به این قیام نشان می‌دهد که این حرکت صرفاً یک شورش مقطعی یا واکنش احساسی نبود، بل که ریشه در مجموعه‌ای از عوامل انباشته شده داشت که طی سال‌ها در بطن جامعه شکل گرفته بود. سیاست‌های تند و شتاب زده حکومت کمونیستی، بی‌توجهی به ارزش‌های دینی و فرهنگی، اصلاحات اجباری و فشارهای سیاسی، همه زمینه‌ساز شکل‌گیری این قیام شدند. از این رو قیام ۲۴ حوت را می‌توان به عنوان نقطه عطفی در روند مقاومت‌های مردمی علیه نظام حاکم و هم‌چنین آغاز مرحله‌ای جدید از تحولات سیاسی در کشور دانست.

در بررسی پیامدهای سیاسی این قیام، به وضوح مشاهده می‌شود که این رویداد نقش مهمی در تضعیف مشروعیت داخلی حکومت وقت ایفا کرد. گسترش دامنه قیام و مشارکت مردمی نشان داد که حکومت از پایگاه مردمی لازم برخوردار نیست. هم‌چنین، این قیام توجه جامعه جهانی را به وضعیت افغانستان جلب کرد و زمینه را برای افزایش مداخلات خارجی، به ویژه حمایت از گروه‌های مخالف، فراهم ساخت. در واقع، قیام هرات یکی از عواملی بود که باعث تشدید بحران سیاسی و افزایش بی‌ثباتی در ساختار قدرت گردید.

از منظر اجتماعی، قیام ۲۴ حوت نشان دهنده هم‌بستگی قابل توجه میان اقشار مختلف جامعه بود. مردم با وجود تفاوت‌های قومی، زبانی و طبقاتی، در برابر یک هدف مشترک یعنی مقابله با حکومت متحد شدند. این هم‌بستگی اجتماعی، اگرچه در کوتاه‌مدت با سرکوب شدید مواجه شد، اما در بلندمدت به تقویت روحیه مقاومت و افزایش آگاهی سیاسی در میان مردم انجامید. در عین حال، پیامدهای منفی اجتماعی مانند تلفات گسترده انسانی، آوارگی مردم و فروپاشی برخی ساختارهای اجتماعی نیز از نتایج اجتناب ناپذیر این قیام بود. در بعد اقتصادی قیام ۲۴ حوت تأثیرات قابل توجهی بر وضعیت معیشتی مردم و ساختار اقتصادی شهر هرات برجای گذاشت. تخریب زیرساخت‌ها، کاهش فعالیت‌های تجاری و کشاورزی و افزایش ناامنی از جمله عواملی بودند که اقتصاد محلی را با رکود مواجه ساختند. علاوه بر این، تداوم درگیری‌ها و بی‌ثباتی ناشی از قیام، زمینه را برای وابستگی بیش‌تر اقتصادی به کمک‌های خارجی فراهم کرد. این وضعیت نشان می‌دهد که هرچند قیام‌ها می‌توانند اهداف سیاسی و اجتماعی مهمی را دنبال کنند، اما در کوتاه‌مدت هزینه‌های اقتصادی سنگینی نیز به همراه دارند. از لحاظ فرهنگی، این قیام بیانگر واکنش شدید مردم نسبت به تهدید ارزش‌ها و باورهای دینی و فرهنگی شان بود. سیاست‌های حکومت در زمینه تغییرات فرهنگی و ایدئولوژیک، با مقاومت گسترده مردم مواجه شد و قیام هرات

به عنوان نمادی از دفاع از هویت دینی و فرهنگی جامعه شکل گرفت. این امر نشان می‌دهد که هرگونه تلاش برای تحمیل تغییرات فرهنگی بدون در نظر گرفتن زمینه‌های اجتماعی و باورهای مردم، می‌تواند با واکنش‌های شدید و حتی خشونت‌آمیز مواجه شود. در حوزه‌ی نظامی، قیام ۲۴ حوت، نشان داد که نیروهای مردمی، حتی با امکانات محدود، قادر به ایجاد چالش‌های جدی برای نیروهای دولتی هستند. هرچند این قیام در نهایت با سرکوب شدید مواجه شد، که در بعضی از روایت باعث شهید شدن حدود ۲۴ هزار انسان بی‌گناه شد، اما تجربه آن نقش مهمی در شکل‌گیری و تقویت گروه‌های مقاومت مسلحانه در سال‌های بعد داشت. هم‌چنین، این قیام باعث شد که حکومت برای حفظ قدرت، بیش‌تر به حمایت نظامی خارجی متکی شود، امری که در نهایت به پیچیده‌تر شدن بحران افغانستان انجامید.

در جمع بندی کلی می‌توان گفت که قیام ۲۴ حوت هرات نه تنها یک رویداد تاریخی مهم، بل که نقطه آغاز تحولات عمیق و گسترده در ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی افغانستان بود. این قیام نشان داد که نادیده گرفتن خواست‌ها و باورهای مردم و اعمال سیاست‌ها تحمیلی، می‌تواند به بروز بحران‌های جدی منجر شود. از سوی دیگر، این رویداد اهمیت مشارکت مردمی، مشروعیت سیاسی و توجه به بافت فرهنگی جامعه را در مدیریت یک کشور برجسته می‌سازد. بنابر این، بررسی دقیق این قیام می‌تواند درس‌های ارزشمندی برای درک بهتر تحولات معاصر افغانستان و جلوگیری از تکرار اشتباهات گذشته فراهم آورد.

منابع

- احراری، عبدالعلی نور. (۱۴۰۰). قیام هرات. هرات: موسسه فرهنگی و تحقیقی آرتاکوانا.
- اکبری و سادات، محمد و صابره. (۱۴۰۳). عواقب و اثرات قیام ۲۴ حوت هرات ۱۳۵۷. مجموعه مقالات فصلنامه علمی - تحقیقی مجله اندیشه پوهنتون هرات، جلد سوم، شماره چهارم، سال بیست و سوم، سلسله ۱۲۹.
- انتونی، هیمن. (۱۳۶۷). افغانستان زیر سلطه شوروی ۱۹۶۴ - ۱۹۸۳. چاپ سوم ترجمه اسدالله طاهری، لندن: آرمان.
- باقری، حسن. (۱۴۰۴). جنبش‌های اعتراضی در تاریخ معاصر. مشهد: نشرات آفتاب.
- تابش هروی، سعادت ملوک. (۱۳۹۲). طلوع انقلاب اسلامی افغانستان. هرات: نشرات حبیب.
- توخی، کبیر. (۲۰۰۷). خاطرات زندان. بی تا، بی جا.
- دعاگوی، مهدی. (۱۳۸۴). رویدادهای پنج‌دهه اخیر در افغانستان. به اهتمام قتیل خوریانی عبدالشکور صمدی. چاپ اول. پشاور: نشر الازهر.
- روبین، بارت آر. (۱۹۹۵). تجزیه / چندپارچه گی افغانستان. نیو هیون: پوهنتون بیل عطائی، محمدابراهیم. (۱۳۸۴). نگاه مختصر به تاریخ معاصر افغانستان. مترجم جمیل الرحمن کامگار کابل: نشرات میوند.
- عظیمی، محمدنبی. (۱۳۷۶). اردو و سیاست. لاهور: نشرات صبا.
- غزنوی، ابوذر پیرزاده. (۱۳۸۹). تاریخ سیاسی افغانستان معاصر. تهران: نشرات احسان.
- فقیری، عبدالاحد شفیق. (۱۴۰۳). راه کارهای ترویج آرمان‌های شهدای قیام ۲۴ حوت هرات و پیامدهای داخلی و بین المللی آن. مجموعه مقالات فصلنامه علمی - تحقیقی مجله اندیشه پوهنتون هرات، جلد سوم، شماره چهارم، سال بیست و سوم، سلسله ۱۲۹.
- کاظم، سیدعبدالله. (۱۳۹۱). قیام تاریخی و مردمی هرات ۲۴ حوت ۱۳۵۷. کالفرنیا: نشر افغان جرمن کاظم، سیدعبدالله. (۲۰۰۵). زنان افغانستان زیر فشار عنعنه و تجدد. پاکستان: نشر میوند.
- کریمی، ناصر. (۱۹۹۷). سرآغاز شکست شوروی در افغانستان. پشاور: نشر ترین.
- گوهری و محمدی، سیددالله و ثنار احمد. (۱۴۰۳). تحلیل سیاست‌های رژیم خلق و پرچم و تأثیر آن بر شکل‌گیری قیام ۲۴ حوت هرات. مجموعه مقالات فصلنامه علمی - تحقیقی مجله اندیشه پوهنتون هرات، جلد سوم، شماره چهارم، سال بیست و سوم، سلسله ۱۲۹.
- مصباح‌زاده، سیدمحمد باقر. (۱۳۸۷). تاریخ سیاسی مختصر افغانستان. تهران: نشر آفتا